

УДК: 316.75:159.923.375

DOI: [https://doi.org/10.17721/upj.2023.2\(20\).5](https://doi.org/10.17721/upj.2023.2(20).5)

Клименко І. В.,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: iryua_klymenko@knu.ua
ORCID: 0000-0003-4539-1087

Бортнічук І. О.,

бакалавр психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: bortnichuk.ir@gmail.com
ORCID: 0009-0001-8837-7894

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ ГУМОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті розглядається проблема функцій та специфіки гумористичного контенту воєнного періоду, а також представлені результати дослідження психологічних особливостей сприймання різних видів гумору в умовах війни.

Проаналізовано значення гумору у часи війни та функції, які гумористичний контент може виконувати для груп та спільнот з різним досвідом переживання війни (військових, цивільних, мешканців окупованих територій, військовополонених). Представлено результати останніх досліджень специфіки гумору в Україні у період після початку повномасштабного вторгнення. Представлено результати власного дослідження психологічних особливостей сприймання різних видів гумору в умовах війни. Проаналізовано проблематику, яка найчастіше постає предметом комічного переосмислення та гумористичний контент, який справляє позитивне враження та найкраще запам'ятовується нашими співвітчизниками. Проаналізовано особливості сприймання різних видів гумору (іронія, сатира, сарказм, чорний гумор) та гумору різної спрямованості (спрямованого на себе чи на ворогів). Виявлено більшу прихильність досліджуваних до жорсткіших видів гумору та особливо – гумору, який висміює противника.

Здійснено аналіз особливостей сприймання різних видів гумору досліджуваними з відмінним досвідом переживання воєнних подій та різним індиві-

дуальним стилем гумору. Виявлено тенденцію до позитивного сприймання жорстких видів гумору (сарказму, чорного гумору) досліджуваними з вищим рівнем травматизації внаслідок подій воєнного часу, а також наявність зв'язку між прихильністю до такого роду гумору та домінуванням агресивного індивідуального стилю гумору.

Ключові слова: гумор, індивідуальний стиль гумору, сприймання, війна, травматизація.

Вступ

Незважаючи на усі жахи, у періоди воєн завжди знаходиться місце гумору. На індивідуальному рівні він виступає інструментом розрядки та адаптації, на груповому – чинником згуртованості та зміцнення ідентичності, а на державному – невід'ємним атрибутом стратегічних наративів та інструментом пропаганди.

Постановка проблеми. Функції та можливості гумору у воєнний час дуже різноманітні, а ця проблематика є добре розробленою в межах багатьох наук, в тому числі в психології. Ретроспективні дослідження (аналіз гумористичного контенту минулих воєн) дозволяють глибше зрозуміти роль та задачі, які гумор вирішував для певних груп та спільнот. Психолінгвістичні дослідження виявляють стилістично-змістову палітру гумору, що супроводжує конкретний воєнний конфлікт. Але для фахівців в Україні, яка наразі перебуває у стані війни, важливо не просто описувати специфіку гумору в наших реаліях, а навчитися використовувати гумор як інструмент для вирішення певних задач (ідеологічних, соціальних, терапевтичних). Ефективне розв'язання такої проблеми потребує диференціального підходу, який би дозволив виявляти особливості впливу та сприймання гумору окремими групами людей.

Мета статті – проаналізувати роль гумору у воєнний час в Україні та визначити психологічні особливості сприймання різних видів гумору людьми з відмінним досвідом переживання війни та різними індивідуальними стилями гумору.

Теоретичний аналіз

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Валері Холман та Дерба Келлі, проаналізувавши значну добірку праць, присвячених ролі гумору у Першій та Другій світових війнах, демонструють неймовірну багатогранність функцій, жанрів та проявів цього феномену у найжахливіших збройних конфліктах ХХ століття. Література, кінематограф та анімація, драматургія, пісні та пародії, анекдоти, карикатура, просякнуті гумором, становили незмінне культурне, соціальне та ідеологічне тло обох воєн. Екскурс дослідниць де-

монструє, як гумор виступав як метод висміювання ворога та інструмент культурного опору, як інструмент згуртування певних груп населення, як форма відзначення національних особливостей, збереження спільних культурних цінностей, формування ідентичності, а також як спосіб відволіктися від тривоги та перевести жахи війни у площину нереального, а відтак – більш прийнятної та терпимого (Holman, & Kelly, 2001).

Роль гумору для груп та спільнот з відмінним досвідом переживання війни певною мірою різняться, але значна частина психологічних функцій, яку виконує комічний контент, є спільною.

Дослідження гумору у Британії в період Другої світової війни ілюструють адаптивний потенціал цього феномену для цивільного населення. Жарти британців, сфокусовані навколо найбільших проблем воєнного часу (бомбардувань, блекаутів, нестачі продовольства, зовнішніх обмежень, значного робочого навантаження), допомагали прийняти складну реальність та пристосуватися до неї. Гумор також сприяв зміцненню національної ідентичності: за визначенням Соні Роуз, гумор цього періоду визначив британський національний характер, частина якого була побудована «на протизагаду нацистам без гумору» (Rose, 1998).

Дослідження Крістофера Ллойда, було сфокусовано на ролі гумору для тих, хто перебуває в окупації. Аналізуючи гумористичні пісні періоду окупації Франції у Другій світовій війні, він визначив, що вони передусім слугували засобом полегшення від нестерпного стресу, солідаризації спільного досвіду та підтримки оптимізму, необхідного для виживання під час національної кризи (Lloyd, 2001). Гумор в окупації також виступав інструментом опору та виразного відмежування від загарбників.

Багато досліджень присвячено ролі гумору для військових колективів. Комічне осмислення допомагає комбатантам оговтуватися від бойового стресу, розряджає атмосферу, піднімає моральний дух та згуртовує. Цікавий аспект відмітив Андрю Робертшоу: гумор також може виступати інструментом пристосування до жорсткої військової ієрархії, забезпечуючи певні вигоди (позитивне ставлення чи полегшення становища) військовим, які виступають «постачальниками дотепності» (Robertshaw, 2001).

Лінда Хенман досліджувала зв'язок психологічної стійкості та використання гумору військовополоненими. Проведене нею якісне опитування півсотні репатрійованих в'єтнамських військовополонених продемонструвало, що ефективне використання гумору виступало для них не тільки засобом подолання стресу, але і джерелом стійкості та можливості повернути собі відчуття контролю над ситуацією, що проявлялося передусім у взаємній підтримці (Henman, 2002).

Як бачимо, для груп, які безпосередньо були залучені у воєнні події та зазнавали певного рівня травматизації, гумор виконував передусім функ-

цію позитивного психологічного ресурсу, сприяючи стійкості, зменшенню психологічної напруги та буферизації від негативного впливу стресових подій. Колективне гумористичне осмислення важких подій та ситуацій повертало людям відчуття контролю, зменшуючи індивідуальну розгубленість та дезорієнтацію, слугувало інструментом посилення групової солідарності та взаємної підтримки.

Наукові розвідки, які вже з'явилися в Україні від початку повномасштабного вторгнення, підтверджують напрацювання дослідників щодо ролі гумору у попередніх війнах. Дослідження, проведене Катериною Мілютіною та Надією Садівничою, в межах якого було проаналізовано 370 одиниць мемів, створених в Україні за перший рік великої війни, засвідчило домінування мемів з конструктивними копінг-стратегіями (фокусування над розв'язанням проблеми (домінує), потреба у наполегливій роботі, фокусування на позитиві). Широко використовуються меми з напівпродуктивними, втім адекватними з огляду на ситуацію стратегіями, спрямованими на пошук підтримки та відновлення психоемоційної рівноваги (мотиви міжособистісних стосунків, способів опанування себе у військових реаліях). Непроодуктивні копінг (розпач, витіснення проблеми, надія на диво, самозвинувачення тощо) взагалі не притаманні мемам військового часу (Мілютіна, & Садівнича, 2022).

Дослідження гумору як способу подолання страху на рівні лінгвальної репрезентації, проведене Наталією Дяченко та Андрієм Усатим, показало тенденцію до висміювання й знецінення негативних образів (країни-агресорки, ворогів, їхньої зброї та дій). Таке висміювання, на думку дослідників, виконує оцінювальну-рефлексійну й інтегративну (соціально-об'єднувальну) функції (Дяченко, & Усатий, 2022).

Домінування спрямованості гумору на ворога прослідковується і в дослідженні Ярослава Дворак та Наталії Стеблини: аналіз популярних українських телеграм-каналів у період з серпня 2021 до вересня 2022 року, показав, що значну частину контенту становить сарказм, спрямований на знецінення та висміювання противника: це висміювання російських військових (87 дописів), російських та білоруських лідерів та політиків (76), російського суспільства (53), пропагандистів (36). Українські політики, лідери думок, а також українське суспільство, стають героями м'яких іронічних дописів (Дворак, & Стеблина, 2022).

Світлана Ройз, резюмуючи значення гумору для українців у період великої війни, зазначає, що сміх у такий час став для нас потужною та дієвою копінг-стратегією: «ми разом сміємося – і це знов нас об'єднує, ми боялись, а зараз знецінюємо, ми розряджаємо збудження, ми знімаємо біль, ми намагаємось почуттям гумору, жартами повернути відчуття контролюваності» (Ройз, 2023).

Виділення невиділених раніше частин загальної проблеми.

Проаналізовані нами дослідження дають широке уявлення щодо потенціалу гумору у період війни. Значна частина з них вказує також на існування певних «розломів» у гумористичному контенті, які віддзеркалюють певні класові, соціальні, етнічні, гендерні протиріччя у спільнотах, що переживають воєнні події, або на наявність відмінностей у офіційному (контрольованому владою) контенті та «низовому» гуморі, який стихійно народжувався у середовищі народних мас. Втім, більшість наявних досліджень щодо гумору у період війни є ретроспективними, тому з очевидних причин, не презентують індивідуально-психологічних відмінностей у сприйманні гумористичного контенту, зокрема не дають можливості зрозуміти межу індивідуальної чутливості до певних видів воєнного гумору. Переживання війни у реальному часі дає нам можливість досліджувати саме цей аспект проблеми.

Методологія дослідження

Емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення психологічних особливостей сприймання гумору у воєнний час проводилося навесні 2023 року. Перед нами стояли наступні дослідницькі задачі: виявлення особливостей сприймання різних видів гумору (іронія, сатира сарказм, чорний гумор) та гумору різної спрямованості (спрямований на себе чи на ворогів); виявлення особливостей сприймання гумору воєнного часу людьми з різним досвідом переживання війни та різними індивідуальними стилями гумору. Для досягнення поставлених завдань нами були відібрані наступні методи та інструменти дослідження: метод анкетування для виявлення соціально-демографічних відомостей про досліджуваних, а також для оцінки їхнього досвіду переживання війни; опитувальник на виявлення індивідуального стилю гумору Р. Мартіна (Humor Styles Questionnaire - HSQ); біполярний семантичний диференціал для оцінки особливостей сприймання різних видів гумористичних мемів.

У якості стимульного матеріалу було відібрано 8 зразків мемів, які презентували різні типи гумору та приклади гумору із різною спрямованістю (на себе та на ворога): самоіронію та іронію над ворогом; висміювання українцями самих себе та сатиру, спрямовану на ворога; різке глузування над собою та сарказм над ворогом; чорний гумор, спрямований на українців та на ворогів.

Загальна вибірка дослідження складала 124 особи віком від 16 до 45 років (переважно молодь 18-25 років) з різних регіонів України включно із вимушено переміщеними особами.

Результати

Розроблена нами анкета на виявлення ступеню травматичності досвіду переживання подій воєнного часу містила ряд питань, типових для опитувальників сьогодення: питання на виявлення міри залученості та досвіду переживання окремих подій у період після повномасштабного вторгнення. За нашими результатами більше третини досліджуваних (35% вибірки) втратили у наслідок війни можливість працювати чи займатися звичними справами; більше половини (56%) мали досвід вимушеного переселення чи переїзду, при цьому 11% досліджуваних втратили або мають пошкоджене внаслідок війни житло; майже три чверті досліджуваних (73%) зазначили, що стикалися з ризиком для життя чи ризиком травмування під час війни, ще вищою (80%) є частка тих, хто переживав психологічні труднощі або травми через воєнні події; 2% респондентів пережили фізичні травми або поранення внаслідок війни, а частка тих, хто втратив близьких людей (родичів, друзів) через війну становить аж 30%. Бальне кодування відповідей на поставлені питання дозволило нам розділити вибірку на три групи: з низьким рівнем травматизації – 6 осіб (4,8%); середнім рівнем – 70 осіб (56,5%); та високим рівнем травматизації – 48 осіб (38,7%).

Аналіз результатів за опитувальником стилів гумору (Humor Styles Questionnaire – HSQ) Р. Мартіна продемонстрував, що для вибірки загалом найбільш притаманними є афіліативний (спрямований на підтримку та зміцнення соціальних зв'язків) та самопідтримуючий стилі гумору. Меншою мірою досліджуваним притаманний агресивний стиль гумору (гостре висміювання інших) та самопринижуючий стиль гумору (використання гумору для самокритики, саморефлексії). Не було виявлено значимої кореляції між схильністю до афіліативного, самопідтримуючого чи самопринижуючого індивідуальних стилів гумору та рівнем травматизації в наслідок подій воєнного часу. Але був виявлений певний зв'язок між рівнем травматизації та схильністю до агресивного стилю гумору ($r_{xy} = 0,22$; $p < 0,05$). І хоча коефіцієнт кореляції не вказує на існування сильного зв'язку, виявлена тенденція є показовою.

Далі нами був здійснений загальний аналіз гумористичного контенту, який справляє враження та добре запам'ятовується. Для цього ми попросили досліджуваних пригадати смішний контент, який справив на них найбільше враження за час від початку повномасштабного вторгнення. Загалом досліджувані пригадали 375 жартів, мемів, фото, гумористичних пісень тощо. Найчастіше згадували: жарти, пов'язані з псом Патроном, підривом Кримського мосту, жарти, пов'язані з окупантом Чмоною, роллю у сьгоднішніх подіях Петра Порошенка, Олександра Лукашенка, Олексія Арестовича, жарти, пов'язані з незламністю та креативністю українського

народу, а також жарти про «бавовну» на захоплених чи ворожих територіях. Аналіз показав, що добре запам'ятовуються жарти, які підтримують та звеселяють у важні часи, вселяючи надію чи додають оптимізму, а також жарти над ворогами.

Основний етап дослідження передбачав демонстрацію підбірки мемів, які досліджуванним необхідно було оцінити від 1 до 7 за декількома шкалами (зрозумілість, здатність привертати увагу, враження (неприємне чи приємне), здатність зацікавити, підбадьорити, насмішити, надихнути). Найвищі сумарні оцінки отримали сатиричні чи саркастичні мему, спрямовані на ворогів (42 та 46 балів з 49 можливих), найнижче оцінювалися іронічні мему (32-33 бали). Усі мему, спрямовані на ворогів, оцінювалися вище, за ті, де об'єктом жартів були українці. Виключення становить чорний гумор, де різниця в оцінках жартів залежно від їх спрямованості практично не відрізнялася. Жорсткі види гумору (сагира, сарказм та чорний гумор) загалом оцінювалися дуже позитивно.

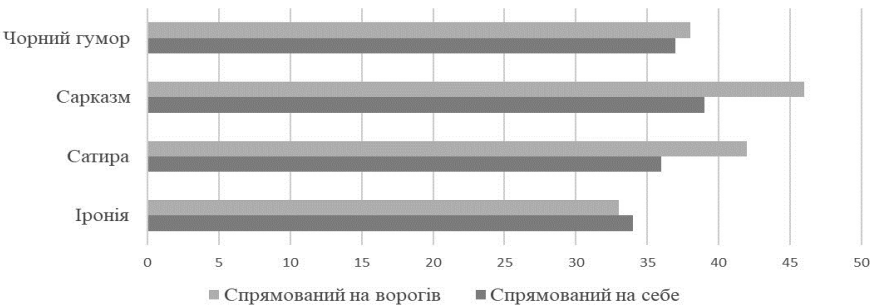

Рис. 1. Середні оцінки гумору, спрямованого на себе та на ворогів

Насамкінець ми проаналізували особливості сприймання гумору людьми з різним досвідом переживання війни та індивідуальними стилями гумору. Виразного впливу індивідуального стилю гумору на сприймання різних мемів виявлено не було. Натомість існує незначний зв'язок між досвідом переживання війни та позитивним сприйманням різних видів гумору: чим більш травматичний досвід має людина, тим позитивніше вона сприймає будь-який гумор, пов'язаний з воєнною тематикою.

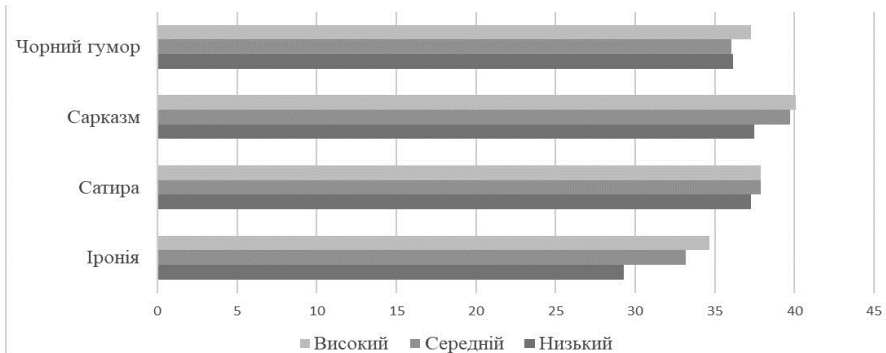

Рис. 2. Середні оцінки різних видів гумору досліджуваними з різним досвідом переживання війни (ступенем травматизації)

Оскільки група досліджуваних з низьким рівнем травматизації була малочисельною ми здійснили порівняння оцінок жорсткіших форм гумору (сарказм та чорний гумор) у досліджуваних з середнім та високим рівнем травматизації. Значущих відмінностей за усіма порівняннями виявлено не було: сарказм направлений на себе (SBY): Cohen's $d = -0.080$; сарказм направлений на ворога (SBZ): Cohen's $d = 0.023$; чорний гумор спрямований на себе (SCA): Cohen's $d = -0.195$; чорний гумор спрямований на ворога (SCB): Cohen's $d = -0.037$. Помітні відмінності відслідковуються лише за порівнянням оцінок чорного гумору, спрямованого на себе (мем про ядерний удар та його зустріч на Щєкавиці), який позитивніше оцінила група з високим рівнем травматизації. Розмір стандартизованого ефекту відповідає малому рівню ($r_{\text{effect}}=0,124$), але при такому значенні ми не можемо відхилити нульову гіпотезу про відсутність відповідного зв'язку.

Дискусія

Завершення даного дослідження співпало з надзвичайно резонансною суспільною дискусією, яку спровокувала позитивна реакція українців на багаточисленні жарти з приводу смертельного нападу акул на російського відпочивальника. Оцінки експертів розділилися навпіл: від констатації нормальної реакції людей, які перебувають у абсолютно ненормальних умовах великої війни, до заяв з приводу «зnelюднення» українців. Вочевидь, для певних груп людей подібний гумор здається неприпустимим та навіть огидним. Але для людей із значним травматичним досвідом він може бути інструментом для вивільнення накопиченої агресії чи потреби у реванші. Не даремно Світлана Ройз вказує, що жарти над смертю, «повертають нам відчуття контролю, навіть влади, і – це своєрідна мен-

тальна сатисфакція» (Ройз, 2023). Виявлена нами тенденція до збільшення чутливості до жорсткого гумору у людей з більш травматичним досвідом переживання воєнних подій та подальші дослідження відповідної проблематики можуть пролити світло на цю дискусію та, сподіваємося, виключити з порядку денного питання «зnelюднення» цілої нації.

Висновки

Представлені результати дослідження засвідчили значну роль та функціональні можливості (ідеологічні, соціальні, психотерапевтичні) гумору в період війни. Виявлено, що українці жваво реагують та добре запам'ятовують гумористичний контент, що підживлює національну ідентичність, висміює та знецінює ворога, допомагає переосмислити та адаптуватися до страхів війни. Виявлено, що в умовах війни високо оцінюються більш жорсткі форми гумору (сатира, сарказм та чорний гумор), а гумор, спрямований на ворогів, сприймається краще, ніж спрямований на самих себе. Досліджувані з більш травматичним досвідом переживання воєнних подій позитивніше сприймають будь-які види гумору, пов'язані з воєнною тематикою. При цьому виявлено певний взаємозв'язок між рівнем травмизації та схильністю до агресивного індивідуального стилю гумору (гостре висміювання інших), а також більш позитивне ставлення досліджуваних з вищим рівнем травмизації до жорстких форм гумору (сарказм, чорний гумор).

Перспективи подальших досліджень. Недостатня кількість досліджуваних з низьким рівнем травмизації (під час війни таких просто мало в Україні) та загальний обсяг вибірки стали очевидним обмеженням нашого дослідження, яке не дозволило виявити достатній розмір ефекту, відтак необхідно провести більш глибоке дослідження (розширена вибірка, новий актуальний стимульний матеріал). Результати такого дослідження можуть стати основою для розробки персоналізованих підходів до психологічної підтримки, адаптації чи терапії людей з різним досвідом переживання воєнних подій та різним ступенем травмизації за допомогою гумористичного контенту.

Декларація про конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність потенційних конфліктів інтересів стосовно дослідження, авторства та / або публікації цієї статті.

Фінансування. Дослідження проведено в межах науково-дослідної роботи «Особистість і групи в умовах ціннісно-сислової трансформації суспільства» (номер державної реєстрації НДР: 0116U008624) кафедри соціальної психології факультету психології КНУ імені Тараса Шевченка.

Список використаних джерел.

- Henman, L. D. (2001). Humor as a Coping Mechanism: Lessons from POWs. *Humor*, 14(1), 55–82. DOI: <https://doi.org/10.1515/humr.14.1.83>
- Holman, V. & Kelly, D. (2001). Introduction. War in the twentieth century: the functioning of humour in cultural representation. *Journal of European Studies*, 31(123), 247–263. DOI: <https://doi.org/10.1177/00472441010311230>
- Lloyd, C. (2001). Comic songs in the Occupation. *Journal of European Studies*, 31(123), 379–393. DOI: <https://doi.org/10.1177/004724410103112308>
- Robertshaw, A. (2001). 'Irrepressible chirpy cockney chappies'? Humour as an aid to survival. *Journal of European Studies*, 31(123), 247–444. DOI: <https://doi.org/10.1177/004724410103112303>
- Rose, S. (1998). Sex, citizenship and the nation in World War II Britain. *American Historical Review*, 103(4), 1147–1176. DOI: <https://doi.org/10.1086/ahr/103.4.1147>
- Дворак, Я., & Стеблина, Н. (2022). Гумор на війні як інструмент спротиву (на матеріалі популярних українських телеграм-каналів). *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень»*. (м. Вінниця, 18 листопада 2022 року). (с. 24–27). Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса.
- Дяченко, Н. М., & Усатий, А. В. (2022). Війна в Україні: гумор VS страх (комунікативно-прагматичний аспект). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 3(98), 106–115. DOI: [https://doi.org/10.35433/philology.3\(98\).2022.106-115](https://doi.org/10.35433/philology.3(98).2022.106-115)
- Мілюгіна, К., & Садівнича, Н. (2022). Меми як стратегія подолання війни. *Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*, 2(5), 119–126. DOI: <https://doi.org/10.15804/PPUSN.2022.02.12>
- Ройз, С. (2023). Складна тема. Про що говорить наш чорний гумор. *New Voice*. Режим доступу: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/psihologiya-pro-shcho-govorit-nash-chorniy-gumor-viyna-v-ukrajini-50295650.html>

References

- Henman, L. D. (2001). Humor as a Coping Mechanism: Lessons from POWs. *Humor*, 14(1), 55–82. DOI: <https://doi.org/10.1515/humr.14.1.83>
- Holman, V. & Kelly, D. (2001). Introduction. War in the twentieth century: the functioning of humour in cultural representation. *Journal of European Studies*, 31(123), 247–263. DOI: <https://doi.org/10.1177/00472441010311230>
- Lloyd, C. (2001). Comic songs in the Occupation. *Journal of European Studies*, 31(123), 379–393. DOI: <https://doi.org/10.1177/004724410103112308>
- Robertshaw, A. (2001). 'Irrepressible chirpy cockney chappies'? Humour as an aid to survival. *Journal of European Studies*, 31(123), 247–444. DOI: <https://doi.org/10.1177/004724410103112303>
- Rose, S. (1998). Sex, citizenship and the nation in World War II Britain. *American Historical Review*, 103(4), 1147–1176. DOI: <https://doi.org/10.1086/ahr/103.4.1147>
- Dvorak, Ja., & Steblyna, N. (2022). Gumor na vijni jak instrument sprotyvu (na materialy popularnykh ukrains'kyh telegram-kanaliv) [Humor in War as a Means of Resistance (Based on Popular Ukrainian Telegram Channels)]. *Materialy I Mizhnarodnoi' naukovopraktychnoi' konferencii' «Prykladni aspekty suchasnykh mizhdyscyplinarynykh doslidzhen'»*. (m. Vynnycja, 18 lystopada 2022 roku). (s. 24–27). Vynnycja : DonNU im. Vasylja Stusa. [in Ukrainian].

Djachenko, N. M., & Usatyj, A. V. (2022). Vijna v Ukraїni: gumor VS strah (komunikatyvno-pragmatychnyj aspekt) [War in Ukraine: Humor VS Fear (Communicative-Pragmatic Aspect)]. *Visnyk Zhytomyrs'kogo derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. Filologichni nauky*, 3(98), 106–115. [in Ukrainian]. DOI: [https://doi.org/10.35433/philology.3\(98\).2022.106-115](https://doi.org/10.35433/philology.3(98).2022.106-115)

Miljutina, K., & Sadivnycha, N. (2022). Memy jak strategija podolannja vijny [Memes as a Strategy for Overcoming War]. *Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*, 2(5), 119–126. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.15804/PPUSN.2022.02.12>

Rojz, S. (2023). Skladna tema. Pro shho govoryt' nash chornyj gumor [A challenging topic. What our dark humor speaks about]. *New Voice*. [in Ukrainian]. Retrieved from: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/psihologiya-pro-shcho-govorit-nash-chorniy-gumor-viyna-v-ukrajini-50295650.html>

Abstract

Klymenko I. V.,

PhD (Candidate of Psychological Sciences),
Associate Professor (docent) of
Social Psychology Department,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: iryana_klymenko@knu.ua

Bortnichuk I. O.,

Bachelor in Psychology,
Faculty of Psychology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: bortnichuk.ir@gmail.com

THE PSYCHOLOGICAL FEATURES OF HUMOR PERCEIVING DURING WARTIME DEPENDENT OF HUMOR TYPES

The article addresses the issue of functions and specifics of humorous content during wartime, presenting the results of a study on the psychological features of humor perceiving in wartime conditions depending on humor types.

The significance of humor during wartime and the functions that humorous content can perform for groups and communities with different war experience (military, civilians, residents of occupied territories, prisoners of war) are analyzed. The article also presents the results of recent research on the specificity of humor in Ukraine after the start of full-scale invasion.

The results of the study on the psychological features of humor perceiving in wartime conditions depending on humor types were presented. The problematic issues that were most often subject to comic reinterpretation and humorous content that left a positive impression and were the best remembered by Ukrainians were analyzed. The article examines how different types of humor (irony, satire, sarcasm, black humor) and humor of different orientations (self-directed or directed at enemies) were perceived. The study reveals a greater inclination toward harsh types of humor, especially humor mocking the enemy.

Perceiving of different types of humor by respondents with different experiences of war events and different individual humor styles was analyzed. There was a tendency to perceive positively harsh types of humor (sarcasm, black humor) among respondents with deeper trauma due to wartime events. The study also determined a connection between personal preference for such humor and the dominance of an aggressive individual humor style.

Key words: *humor, individual humor style, perception, war, trauma.*

Отримано – 13 вересня 2023

Рецензовано – 19 вересня 2023

Прийнято – 24 вересня 2023

Received – September 13, 2023

Revision – September 19, 2023

Accepted – September 24, 2023